Шабат кюн, 2014 жылны 28-чи июню • № 125 (19536) • Багъасы 3 сомду

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

ВРЕМЯ

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Видеоконференция

Оюла тургъан юйледе жашагъанланы аладан кёчюрюу, ЖКХ-ны жумушлары ючюн хакъны тюзлюк бла тохташдырыу - баш магъаналы борчду

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Юрий Коков Россей Федерацияны Правительствосуну Председателини орунбасары бардыргъан битеуроссей селектор кенгеше къатышханды. Ол видеоконференция халда бардырылгъанды. Анда «Гражданланы оюла тургъан юйледен кёчюрюуню эмда коммунальный жумушла ючюн хакъны ёсюп баргъанына чек салыуну регион адрес программасын жашауда бардырыуну юсюнден» вопросха къаралгъанды.

-Оюла тугъан юйлени кетериу магъаналы социальный-политика борчду,-деп чертгенди Д.Н. Козак.- Аны 2017 жылда 1-чи сентябрьде тамамлап бошаргъа керекди. 2014 жылда 15-чи июльда регионда «жол карталаны» эмда гражданланы тозурагъан журтладан кёчюрюню графиклерин къабыл кёрюрге тийишлидиле.Субъектлеге бу ишге энчи иелени къошууну амалларын сайларгъа эркинлик берилгенди.

Дмитрий Козак ахча болушлукъ этиуню жорукълары тохташдырылгъанларын эмда тюрленмезликлерин чертип айтханды.

Кенгешде коммунальный жумушлагъа тарифлени тап халгъа келтире туруп, аланы качестволарына жамауат контрольну РФ-ни субъектлерини власть органларыны болушлукъларыбла къурагъанда, иги сагъыш этерге,оюмларгъа керек болгъаны белгиленнгенди.

Селектор кенгеш бошалгъанлай окъуна, Юрий Коков жыйылыу бардыргъанды. Анга КъМР-ни вице-премьери Уяналаны Кязим, къурулушну эм ЖКХ-ны министри Анзор Тутуков, КъМР-ни Энергетика эм тарифле жаны бла къырал комитетини председатели Кючменланы Тахир къатышханды-ла. Алагъа гражданланы оюла тургъан юйледен кёчюрюу эмда тариф политиканы тюзлюк бла бардырыу жаны бла мадарланы КъМР-ни Правительствосу къабыл кёрген планын тынгылы тамамларгъа буюрулгъанды.

2014 жылда 8-чи июльда Къабарты-Малкъарны социальный сферасын бла экономикасын айнытыу эмда Россей Федерацияны Президентини май айда чыгъаргъан Указларын толтуруу жаны бла иш къалай баргъанын дайым да билип туруу жаны бла Советни жыйылыуу бардырыллыкъды, деп тохташдырылгъанды.

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъанны эмда Правительствосуну пресс-службасы.

ПАРЛАМЕНТ

Сабий садла бла жалчытыу - энчи контрольда

КъМР-ни Парламентини президиумуну жаз башы сессиясыны ахыргъы жыйылыуунда «правительствону сагъатда» депутатла РФ-ни Президенти Владимир Путинни 2012 жылда май айда чыгъарылгъан Указлары жашауда къалай бардырылгъанларын сюзгендиле.

Бек алгъа «Билим бериуде эм илмуда къырал политиканы жашауда бардырыуну мадарларыны юсюнден» Указ къалай толтурулгъаны тинтилгенди. Документге тийишлликде юч жылдан жети жылгъа дери сабийле барысы да школгъа дери билим бериу учреждения бла жалчытылынырга керекдиле.

КъМР-ни билим бериу, илму эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министрини орунбасары Александр Киринни айтханына кёре, бюгюнлюкде республикада школгъа дери билим берген 228 учреждение барды. Алагъа 43917 сабий жюрюйдю, ол санда юч жылдан жети жылгъа дери – 39191 бала.

Белгиленнген планнга кёре уа, 2018 жылгъа дери садлагъа очередь кетерилирге керекди.

(Ахыры 2-чи бетдеди).

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатлары Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысын айырыу жаны бла къол кётюрюуле бардырыллыкъ кюнню юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини

БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Конституциясыны 79-чу статьясыны 1-чи кесегине, «Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатлары Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысын айырыуну жорукъларыны юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы 2014 жылда 23-чю апрельде чыгъарылгъан 19-РЗ номерли Законуна тийишлликде Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти **бегим этеди**:

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатлары Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысын айырыу жаны бла къол кётюрюулени 2014 жылда 9-чу октябрьде бардырыргъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели **ЧЕЧЕНЛАНЫ А.**

Нальчик шахар, 2014 жылда 26-чы июньда, №2004-П-П

Жазылыу - 2014

Сюйген газетибизни ёмюрю узакъ болсун!

«Заман» газетибиз кесини атына алай толу келишеди. Ол заман бла атлай, борчун бет жарыкълы толтурады. Мен акъыл этгенден, къалгъан газетлени къайсы биринден да башды. Биз аны алайлыгъын ангыларгъа, аны багъаларгъа тийишлибиз. Ол озгъан жылланы, бюгюннгю эм келир жашауну да кёргюзталады.

Аны ёмюрю узакъ болурун бек сюеме. Алай болур ючюн, анга жазылыргъа керекбиз, хар таулу юйюрге ол кюн сайын сыйлы къонакъ болуп киририн бек тийишли кёреме. Газетни баш редактору Атталаны Жамалгъа эм аны биргесине ишлегенлеге саулукъ, эсенлик тежейме, журналист ишлеринде мындан арысында да бизни ыразы этерлерин сакълайма.

Кесими юсюмден да бирэки сёз айтайым. Мен Дуголаны Ахматны жашы Хажи-Муратма. 1927 жылда Огъары Малкъарны Ышканты элинде туугъанма. Артда Огъары Жемталада жашап тургъанбыз. Кёчгюнчюлюкде Къыргъызстанда Фрунзе областьда кечиннгенбиз. Жашлай кёп тюрлю ишледе урунгъанма, механизатор да болгъанма.

Аллахха шукур, миллетибиз бла туугъан жерибизге къайтып, сау-эсен жашайбыз. Халкъыбызны айныйы баргъанына къууанама.Алай жаш адамларыбыз орусча сёлешип, ана тилибизни унута баргъанына жюрегим бек къыйналады. Ким биледи, хар юйюр ана тилде чыкъгъан газетибизге жазылса, уллу, гитче да аны багъаласала , ол къоркъуубуз да къалыр эди, дейме.

Аны бла байламлы къоншуларыма, тийремде жашагъанлагъа «Заманнга» жазылайыкъ деп, тилегими айтама. Кесим а аны хар номерин сюйюп окъуйма. Журналистлерибизге ол къыйынлары ючюн ыразылыгъымы билдиреме.

ДУГОЛАНЫ Хажи-Мурат.
Хасания эл.

Бир-эки кюн къалгъанды

Хурметли окъуучула!

Жазылыу кампания бошалыргъа бир-эки кюн къалгъанды. Сиз алыкъа миллет газетибизге жазылмай тура эсегиз, бир амал табыгъыз да, почтагъа атланыгъыз.

Жылны экинчи жарымында да сизни бла сау-эсен тюбеширбиз деп ышанабыз.

Редколлегия.

Бизни индексибиз - 51532

Сабий садла бла жалчытыу - энчи контрольда

(Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди).

Анга жетер ючюн а, муниципалитетледе бу системаны кенгертирге эмда школгъа дери билим бериуню тюрлю-тюрлю формаларын айнытыргъа тийишлиди. Алай бла алгъын сабий садча ишленип, алай артда башха жумушлагъа хайырланылгъан мекямла муниципалитетлеге артха къайтарыллыкъдыла, учреждениялада школгъа дери группала къураллыкъдыла.

- Планда хар район да къаллай жумушла тамамларгъа кереклиси белгиленнгенди. 2013 жылда уа очередьлени азайтыр мурат бла сабий садлада 3340 жангы жер ачылгъанды, - деп билдиргенди Кирин. Алагъа керекли оборудование сатып алыргъа федеральный бюджетден 8641,2 минг сом бёлюннгенди. Быйыл а энтта 4240 жангы жер къураргъа керекди. Жангы окъуу жыл башланнгынчы министерство Нальчикде, Нарткъалада, Прохладныйде, Каменномостскоеде, Жемталада, Огъары Курпда салынып башланнган мекямланы битдирип, аланы хайырланыргъа берир муратлыды. Битеу да бирге уа быйыл пландан тышында сабий садлада 667 жангы жер къуралгъанды, асламы Урван, Терк, Чегем районлада.

Министерство жер-жерли районланы бла шахарланы администрациялары бла бирге бардыргъан тинтиуледен ачыкъланнганыча, билим бериу учреждениялада реконструкция бардырып, энтта 2155 жер къураргъа онг барды. Бу жумушлагъа федеральный бюджетден 203735,6 минг сом, республикалы бюджетден да 50933,9 минг сом берилликди. Битеу бу мадарла май указланы толтурургъа, 2016 жылгъа дери юч жылдан жети жылгъа дери балачыкъланы сабий садла бла жалчытыргъа болушурукъдула.

РФ-ни Президентини Указында дагъыда субъектледе толтуруучу власть органлагъа сабий садлада жерлени сакълагъанланы тизмесин электрон амал бла къураргъа буйрукъ берилгенди. Школгъа дери билим бериу системаны модернизациясына субсидияла жаланда электрон очередьле къурагъан регионлагъа бериллигин белгилерчады. Бизни министерство уа бу буйрукъну тийишли даражада толтургъанын айтырчады.

Александр Кирин электрон очередь быйыл 1-чи январьдан ишлеп башлагъанын билдиргенди . Ата-анала «Электрон сабий сад» деген системаны регионда бёлюмюнде заявление жазаргъа боллукъдула. Аны къурар ючюн, а 2014 жылда республикалы бюджетден 5,3 миллион сом къоратылгъанды. Алай ол мындан ары да ишлеп турур ючюн а, анга ахча жыл сайын бёлюнюрге керекди.

Президиумда белгиленнгенича, школгъа дери билим берген учреждениялада жангы жерле ачылгъанлары бла бирге алада ишлериклени билимлерин ёсдюрюрге тийишлиди. Быйылдан башлап сабий садлада окъутууну жангы федеральный стандартлары кийирилирге керекдиле. Алай республикада педагогланы билимлерин ёсдюрюуге ахча жокъду. Ол а школгъа дери билим берген учреждениялана жангы стандартлагъа кёре билимлери болгъан педагогла бла жалчытыугъа чырмаулукъ этеди.

Ахырында президиумну членлери тийишли эсгертиулени къабыл кёргендиле. Республиканы Правительствосуна бюджетде школгъа дери билим бериуню айнытыугъа, педагогланы квалификацияларын кётюрюрге ахча бёлюрге кереклиси белгиленнгенди. Билим бериу, илму эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствогъа уа жангы окъуу жыл башланнгынчы сабий садланы къурулушларын бошаргъа, къоншу республикаланы энчи, иели эм юйюр сабий садланы ачыу жаны бла сынамлары бла шагъырейленип, аланы кесибизде хайырланыргъа кереклиси чертилгенди.

ОТАРЛАНЫ Фатима.
КъМР-ни Парламентини
пресс-службасы.

МИНИСТЕРСТВОЛАДА БЛА ВЕДОМСТВОЛАДА

«Коррупциягъа къажау кюрешни къыйматын жаланда кючюбюзню бирикдирсек кёрлюкбюз»

КъМР-ни Культура министерствосунда 2014-2016 жыллагъа коррупциягъа къажау ведомстволу программа жарашдырылып,къабыл кёрюлгенди. Ол жашауда къалай бардырылгъаныны, бу проблеманы къурутуу жаны бла башха да къаллай мадарла этилгенлерини юсюнден министр Мухадин Кумахов хапар айтады.

-Биз аны,- деп башлагъанды ол,- Россей Федерацияны «Коррупциягъа къажай кюрешни юсюнден» Федеральный законну тынгылы толтурур муратда жарашдыргъанбыз. Аны жашауда тийишлисича бардырсакъ, республиканы жамауатыны толтуруучу власть органлагъа, ол санда Культура министерствогъа да, ышаныулугъу кючленир деген умутдабыз.

Коррупциягъа къажау кюрешни программасында салыннган борчланы араларында ачыкълыкъгъа, адамлагъа бютюн бек жууукъ болуугъа, ведомствобузну ишин не къадар туура этиуге артыкъда уллу магъана бериледи. Документде тохташдырылгъаныча, республиканы культурасын бла искусствосун айнытыу, бу сферада ишлегенлени къолайлыкъларын ёсдюрюу бла байламлы болгъан буйрукъланы бла бегимлени битеу проектлери тийишли жерледе сюзюледиле, алада бек алгъа коррупция иш этерге бир тюрлю онг болмазына къарайдыла.

Юристледен ыразылыкъ алып бошагъандан сора биз проектлерибизни Правительствону къарауына беребиз, аны бла бирге уа Культура министерствону сайтына салабыз. Быйылны биринчи жарымында министерство кеси 22 праволу актны проектин тинтгенди, аны кесини да 22 норматив право акты экспертизадан ётгенди.

Сайтда аланы окъугъандан сора да, хар ким да кесини оюмларын, предложенияларын да къояргъа боллукъду. Анда дагъыда коррупция этилгенини юсюнден билдириулени алгъан кече,кюн да ишлеген телефон номерлени билирге, алагъа сёлеширге боллукъду. Сёлешгенлени атлары жашырынлыкъда къалгъанларына да ышандырабыз.

-Коррупциягъа къажау кюреш жаны бла программаны толтуруугъа тышындан къатышханла уа бармыдыла, огъесе ол жаланда министерствону къуллукъчуларыны жумушларымы болуп къалады?

-Программада белгиленнген ишлени тынгылы толтурур муратда Культура министерствода ишчи къауум къуралгъанды. Анга жууаплы къуллукъчуларындан сора да, КъМР-ни Художниклерини правлениниы председатели Геннадий Темирканов, Къырал концерт залны директору Артур Текушев, Малкъар халкъ зор бла кёчюрюлгенде азап чекгенлеге аталып ишленнген мемориалны директору Теммоланы Шахидат киредиле.

Андан сора да, Культура министерствода совет къуралгъанды. Анга организацияладан, ол санда КъМР-ни Жамауат палатасындан, Художниклерини союзундан Жазыучуларыны союзундан, Композиторларыны союзундан, Театрда ишлегенлени союзундан алтаулан киргендиле. Советни жыйылыуунда «Къабарты-Малкъар Республиканы культура учреждениялары ны ишлерине багъа бичиуню юсюнден», «Норматив право актланы проектлерини юслеринден», «Культурада бла искусствода ишлегенлени аттестациялауну юсюнден» дегенча магъаналы вопросла сюзюлгендиле.

-Министерствода ишлегенлени адепкъылыкълары, кеслерин къуллукъларына кёре жюрюте билгенлери да коррупциягъа къажау кюрешни бир кесеги сунама?

-Сёзсюз. Ол себепден бизни ведомствода коррупциягъа къажау кюрешни чеклеринде къырал граждан къуллукъчуланы алларында адеп-къылыкъ жаны бла салынган борчла къалай толтурулгъанларына къарагъан комиссия ишлейди. Аны жыйылыуунда къырал эм муниципал къуллукъчулагъа семинарла бардырыргъа оноу этилгенди. Аладан бири бардырылгъанды. Ол къуллукъчула кеслерини файдаларыны, ырысхыларыны юслеринден шартланы толу кёргюзтгенлерине бла къалгъанларына, аны юсюнден шёндюгю законодательствону баш болумларына аталгъанды.

-Къырал жумушладан да Культура министерство къайсыларын тамамлайды?

-Къабарты-Малкъарны жеринде болгъан культура объектлени, регион магъаналыларыны да юслеринден информация беребиз. Быйылны биринчи жарымында алты заключение бергенбиз. Республикада культура хазнагъа саналгъан эмда хайырланылыргъа боллукъ къыркъ чакълы бир культура объект болгъаныны юсюнден да тийишли къагъытла жарашдыргъанбыз.

Биз кимге да ачыкъ болгъаныбызны, жамауат бла байламлыкъ жюрютюрге, башха министерствола,ведомствола, организацияла, учреждениялa бла бирге ишлерге хазырлыгъыбызны энтта да бир кере чертип айтыргъа сюеме. Бир болсакъ, барыбызгъа да уллу магъананы тутхан ишибизден къыймат чыгъарыгъына ийнанама.

Римма ГЕРАСИМОВА.
КъМР-ни Культура министерствосуну
пресс-службасы.

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну БУЙРУГЪУ

2014 жылда 25-чи июньда
Нальчик ш. №410-рп

Урланып алыннган табийгъат газны ёлчемлерин билир эмда аны ючюн хакъ тёлеу бла байламлы халны игилендирир муратда:

1.Къабарты-Малкъар Республикада табийгъат газны къорагъаны бла аны ючюн тёленнген хакъны ёлчемини бир бирге келишмегенлерини сылтауларын тинтиу жаны бла республикалы комиссияны бу къауумда къурургъа:

Уяналаны К.Х-М.-Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председателини биринчи орунбасары (комиссияны председатели)

Кючменланы Т.М.-Къабарты-Малкъар Республиканы Энергетика эм тарифле жаны бла къырал комитетини председатели (комиссияны председателини орунбасары)

Балагов Б.Б.-Къабарты-Малкъар Республиканы къурулуш эмда жашау журтла-коммунальный мюлк министрини орунбасары

Бифов Б.Х.- Экология,технология эм атом надзор жаны бла федеральный службаны Къабарты-Малкъар Республикада Управлениясыны башчысыны орунбасары (ыразылыгъына кёре)

Губашиева З.А.-Къабарты-Малкъар Республиканы Энергетика эм тарифле жаны бла къырал комитетини председателини орунбасары

Мамбетов А.Х.- Техниканы тап халгъа келтириу эмда метрология жаны бла федеральный агентствону Юг регионла аралы территориялы управлениясыны Къабарты-Малкъар Республикада бёлюмюню таматасыны орунбасары (ыразылыгъына кёре)

Мамбетов М.В.- Къабарты-Малкъар Республиканы прокуратурасыны федеральный законодательство къалай толтурулгъанына надзор этиу жаны бла бёлюмюню прокурору (ыразылыгъына кёре)

Маиров В.М.- Къабарты-Малкъар Республикада Ич ишле министерствону экономика къоркъуусузлукъ эмда коррупциягъа къажау кюреш жаны бла управлениясыны таматасыны орунбасары (ыразылыгъына кёре)

Смирнов С.В.-Чекленнген жууаплылыгы болгъан «Газпром межрегионгаз Пятигорск» обществону директоруну газны сатыу жаны бла орунбасары (ыразылыгъына кёре)

Шебзухов З.А-Г.- Россей Федерацияны федеральный къоркъуусузлукъ службасыны Къабарты-Малкъар Республикада Управлениясыны бёлюмюню таматасы (ыразылыгъына кёре)

Шогенов А.Х.- Къабарты-Малкъар Республиканы Энергетика эм тарифле жаны бла къырал комитетини бёлюмюню таматасы (комиссияны жууаплы секретары)

Шурдумов Ю.Х.- «Къабарты-Малкъар Республикада Стандартизацияны, метрологияны бла сынаула бардырыуну къырал регион арасы» федеральный бюджет учреждениясы ны директору (ыразылыгъына кёре)

Эфендиев О.А.- Сюд приставланы федеральный службасыны Къабарты-Малкъар Республикада Управлениясыны башчысыны орунбасары (ыразылыгъына кёре)

2.Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну 2011 жылда 19-чу апрельде чыгъарылгъан 188-рп номерли буйругъу кючюн тас этгеннге санаргъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председатели К.ХРАМОВ

Тау эл

Бир бирге болушуу - ол аламат тёреди

Огъары Малкъарда, башха элледеча, быйыл жауунла жаугъандан сора, суула кётюрюлюп, жагъаларындан чыкъгъандыла, кёпюрлени бузгъандыла. Таудан келген ырхыла уа орамланы ашап, арбазлагъа да киргендиле. Кёплени подвалларын суу басхан эди. Элни администрациясыны башчысы Атабийланы Аслан айтханнга кёре, адамла жыйылып, орамланы тазалагъандыла. Тракторлары болгъанла кеси ыразылыкълары бла ишлегендиле. Кюрешгенлеге къойла союп, аш этгенле да болгъандыла.

Элни башында Курнаятха баргъан жаланда бир жол барды. Анда малкъарлыла бичен этедиле. Алай аны къыркъып, канал къазаргъа тюшгенди: энтта да ырхы келсе, хата этмез ючюн. Бусагъатда каналланы башы бла жол ишлене турады, анда да эллиле хакъсыз урунадыла.

- Ашыгъыргъа керекбиз, бир талай кюнден башланады чалгъычылыкъ,- дегенди Мисирланы Къадыр хажи. Алтууланы Руслан да тракторчу болуп, ишге тири къатышханды. «Бу машина Жангоразланы Къыралбийникиди, эл жумушха керек болса, биз аны бла не заманда да хайырланабыз»,- дегенди Атабийланы Аслан.

Белгилиди, жамауат болгъан жерде, не проблема да терк жалчытылынады. Ырхы кёп хата этгенликге, малкъарлыла, бирлешип, элде алгъыннгы тизгинни салгъандыла. Бир бирге билеклик этиу, кёз-къулакъ болуу, болушуу таулуланы эрттеден келген ахшы тёрелеринден бириди. Ол бюгюнлюкде да эл жашауну мурдоруду.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.
Суратла авторнудула.

ЁРЛЕУ

Шуёхлугъубузну кючлеген жолоучулукъ

Лескен районну жаш тёлюсю жыл сайын жайда тау тёппелени бирине чыгъады. Ма быйыл да биз 20-чы июньдан 22-чи кюнге дери кезиуде 80 адам болуп, Къыбыла тёппе таба тебиредик. Аны бийиклиги тенгиз бетинден 3800 метрди.

Алгъадан келишгенлерине кёре, ёрлеу эрттенликде сагъат 4-де башланнганды. Танг аласында агъач ичинде хауаны тазалыгъы, тёгерекде къудуретни шошлугъу адамны кёлюн кётюрединде.

Эрттен азыкъ ашап башлагъанлай, таматабыз - районну администрациясыны башчысыны орунбасары Доти Бажев, жыйынны бирге тийишдирип, бизге таугъа ёрлеуню жорукъларын ангылатып бошагъанлай, жолгъа чыгъабыз.

Жарым сагъатны ичинде автобус бла тау таба барабыз. Ол ёрден-ёр, тикден –тик, айланч-къыланчды. Тау башындан энишге къарасанг, суу узун жипча кёрюнеди. Алай гюрюлдеп баргъан тауушу уа иги эшитиле эди. Транспорт баргъан жол бошалады. Энди ёрге кётюрюлюу башланады. Хазнидон тау ууз аламат ариуду.

Бираз баргъандан сора бизге Хазнидон суудан бирси жанына ётерге керек эди. Ол ишибиз да артыкъ къыйын болмай бошалады.

Жарым сагъат жол жюрюп, биз солургъа олтурабыз. Алайда бираз мычып, алгъа атланабыз. Биз не къадар бийикге чыкъсакъ, эрттенлик туман да бизни къуууп келгенча, тёгерекге къанатларын жаяды. 2000 метр бийикликге ёрлегенлей, тюз жерге къутулабыз. Алайдан а узакъ тюйюл эди Къыбылама тёппе. Ол тамашалыкъ тау болгъанын кёрюп, санларыбыз женгил болгъанча окъуна кёрюндю.

Бу мени таугъа биринчи чыгъыуум эди. Анга ёрлеуню къыйынлыгъыны категориясы 1Б-ды. Бийиклиги уа, башда сагъыннганымча, 3800 метрди.

Аны тёппесине чыгъып тёгерекге къарасанг, къаллай тамашалыкъны, кёлюнгю кётюрюлюун сезесе. Биз аны башында «Жаш гвардияны» эм «Единая Россияны» белгилери бла байракъланы орнатабыз.

Тау башында уа 10-15 минут турабыз. Алайны эсде тутар ючюн, хар бирибиз да артмакъларыбызгъа бирер ташчыкъ салабыз.

Энди энишге тебирейбиз. Кюнню булутла баса тебирейдиле. Кёп да турмай тау тёппе къалын туманнга тумаланды.

Биз таугъа чыгъыугъа битеу да 3 сагъат къоратдыкъ. Энишге бир сагъат келдик. Ол кюн ингирде биз барыбыз да сау-саламат саулукъ кючлеучю лагерьге жыйылдыкъ. Бизге жигитлегеча тюбедиле, байрам аш-азыкъ къангала къурадыла. Андан сора уа концертге къарадыкъ.

Залимхан КАТИНОВ.

Депутатла жаш специалистлени юслериндан законну тюрлендиргендиле

Волгоградчы депутатла эл мюлкде урунгган жаш специалистлеге болушлукъ этиуню юсюнден он жыл озгъандан сора регион законнга тюрлениуле кийиргендиле, деп билдиргенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине область думаны пресс-службасыны оноучусу Галина Завгородная. Эски законнга кёре, эл мюлк вузланы бошап чыкъгъанлагъа эм элледе ишлегенлеге ал эки жылны ичинде ай сайын иш хакъларына къошулуп тургъанды. Энди ала биринчи жылдан сора бир жолгъа 100 минг сом аллыкъдыла, экинчи жылда уа 60 минг сом эм ючюнчю жылдан сора уа 40 минг сом аллыкъдыла.

Жерчилик политика эм табийгъат байлыкъланы хайырланыу жаны бла область думаны комитетини председатели Анатолий Якунинни оюмуна кёре, ол болушлукъ жангы специалистлеге эл жерледе жашау журт сатып алыргъа онг берликди.

Харбызланы эки ыйыкъ алгъа жыйып башлагъандыла

Быйыл Астрахань областьда харбызланы болуучусундан эсе эки ыйыкъ алгъа жыйып башлагъандыла. Шёндюге дери Дагъыстан Республикагъа, Чеченнге, Кировха, Москвагъа эм Санкт-Петербургга 400 тонна чакълы бир харбыз ийилгенди, деп билдиргендиле ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине администрацияны пресс-службасындан.

Шартлагъа кёре, харбызла 3 минг гектарда ёсдюрюлгендиле - ол битеу бахчаланы жартысы чакълыды. Шёндюге дери жыйылгъан харбызла былтырны бу кезиуге дери жыйылгъанындан эсе кёпдюле, бек аздан айтханда– 30 тоннагъа. Специалистлени айтханларына кёре, шёндю харбызланы килограммыны багъасы 10-12 сомду. Фермерлени айтханларына кёре, харбызланы голландиялы сортлары игидиле: ала иги ёседиле эм заранчыладан къоркъмайдыла. Жуукъ кюнледе харбызланы жыйыу башха районлада да башланырыкъды эм сатыугъа тюрлю-тюрлю сортлары берилликдиле - аны хайырындан багъала да учуз боллукъдула.

Студентле «Восточный» космодромда ишлерикдиле

Амур областьдагъы «Восточный» космодромну ишлерге Приамурьени эм Шимал Осетияны вузларыны студентлери атланнгандыла– битеу алып айтханда, 100 чакълы адам,– деп билдиргендиле правительствону пресс-службасында.

Студентлени вахталары 26-чы июньдан башлап 26-чы августха дери созуллукъду. Ол кезиуню ичинде жаш адамла агъач ишлеге, бетон ишлеуню къурауугъа, къабыргъаланы сюртюуге эм жол ишлеге юйренирикдиле, аны бла бирге 2014 жылны студент къурулушчуланы бек иги отряды деген ат ючюн эриширикдиле.

ИТАР-ТАСС-ны корреспонденти къурулуш ишлени башчысы Александр Лоза бла бардыргъан ушагъында айтылгъанына кёре, студентле бла келишимле этилгендиле эм алагъа тийишлисича иш хакъ да тёленирикди.

Къарачай-Черкес къачхынчылагъа эки тонна гуманитар болушлукъ ийгенди

Къарачай-Черкесдеги МЧС-ни управлениясыны къуллукъчулары Украинлы къачхынчылагъа деп эки тонна чакълы гуманитар болушлукъ жыйгъандыла. Ол Ростов областьха жиберилгенди, къоншу къыралдан келип мында 12 минг адам жашайды - ала къыралларында болгъан урущдан къачып келгендиле.

Украинлы къачхынчылагъа гуманитар болушлукъну жыйыучу пункт къутхарыучуланы россейли союзуну республикалы бёлюмюнде къуралгъанды. Аллай пункт Черкесскеде да барды, адамла ары къачхынчылагъа бек керекли затланы –кийимлени, ашарыкъланы келтирирге боллукъдула. « Аланы алллыкъ пункт экинчи кюн ишлейди, республикада жашагъанла жандауурлукъ акциягъа терк эм тири къатышхандыла»,- деп айтханды союзну председатели Сергей Мельников.

Быллай окъутуу ара къыралда жокъду

Кёп бармай Чеченде энчи магъаналы окъуу ара ачыллыкъды, аллай ара битеу Россейде окъуна жокъду. Аны юсюнден республиканы башчысы Рамзан Кадыров кесини социальный сетьледе официальный страницасында билдиргенди.

Аны айтханына кёре, араны эки тюрлю магъанасы барды. «Мында кеслерини бёлюмлерин МВД, МО, ФСБ эм башха кюч ведомствола хазырларгъа боллукъдула. Анда матросла жарау этерикдиле, спецназны аскерчилери таулада, таулу- агъачлы жерледе, аныча, шахар болумлада операцияла бардырыргъа юйренирикдиле»,- дегенди Рамзан Кадыров. Андан сора да, спортсменле арада спортну он тюрлюсю бла жарау этерге боллукъдула, ол санда хауа десант ишлеге хазырланыуда, ушкок атыуда, дайвингде, картингде, дельтапланеризмде эм аэродинамикалы быргылада учууда да. Республиканы башчысы ара кеси-кесин жалчытырыгъына ийнанныганын айтханды.

Адыгеяны альпинистлери Минги тауну эки тёппесине да чыкъгъандыла

Адыгеяны альпинистлери Элбрусну башында Хорламны байрагъыны копиясын орнатхандыла эмда аны кеслерини аппаларына эм Уллу Ата журт урушну ветеранларына жоралагъандыла. Аны юсюнден ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине экспедицияны башчысы, дуниягъа аты айтылгъан альпинист Максим Богатырёв билдиргенди. Къабарты-Малкъарда таугъа ёрлеу бир ыйыкъны баргъанды. Ол кезиуню ичинде къаум эки тёппеге миннгенди– Кюнбатышны эм Кюччыгъышны тёппелерине.

Айыу къызчыкъны къолундан къапханды

Ростов областьны солуу базасында айыу бешжыллыкъ къызчыкъны къолун юзюп алгъанды, аны терк окъуна больницагъа тапдыргъандыла, деп билдиргендиле Шимал Кавказ регионну следствие управлениясында. Бу бушуулу иш Усть-Донецк районну Мелиховская станицасында болгъанды.

- Айыу солуу базаны территориясында чалдиш ичинде кечинеди, ол темир сетка бла къуршаланыпды, ол жаныуарны клеткасына адамны жибермейди. Шартлагъа кёре, бешжыллыкъ къызчыкъ базада ишлеген тиширыуну сабийиди. Ол клетканы тешиги бла жаныуар тургъан жерге къолун сукъгъанды, жыртхыч аны къолун юзюп алгъанды»,- деп билдиргендиле следствие ведомствода. Следователле болумну тохтащдырадыла эм кийик жаныуарны солуу базаны территориясында тутаргъа эркинликни тинтедиле.

КОНКУРС

Унутулмазлыкъ юч кюн

Къара тенгизни жагъасында студентлени «Радуга» саулукъ кючлеу комплексинде юч кюнню ичинде «Къызыл жулдуз» деген чыгъармачылыкъ жаны бла битеуроссей фестиваль-конкурс ётгенди. Аны эсеплерине кёре, Къабарты-Малкъар къырал университетбиринчи, Ингушетияны къырал университети –экинчи эм Шимал Кавказны тау-металлургия институту ючюнчю жерлени алгъандыла.

Конкурсха Шимал-Кавказ федеральный округну, Ростов областьны эм Москваны белгили вузларыны студентлери къатышхандыла. Ала сынауларын бир бирге бергендиле, къошакъ халда билим алгъандыла эм жангы шуёхла тапхандыла.

Фестивальны баш мураты Россей Федерацияны кёп тюрлю миллет культураларын сакълау эм андан да ары айнытыу эди. Артыкъда бег а регионланы араларында маданият байламлыкъланы кючлерге, бир бирге ушагъан миллет тёрелени сакъларгъа, студентлени эм саулайда жаш тёлюню арасында фахмулуланы ачыкълаугъа эс бурулгъанды.

Жыйылыуну биринчи кюнюнде хар университетни командасы биришер концерт программа кёргюзтгендиле.

Анда шёндюгюлю музыкадан тебиреп, алгъын заманлада айтылыучу жырлагъа дери эшитирге боллукъ эди.

Андан сора эки кюнде фестивальгъа келгенле кеси регионларыны юсюнден «Мени гитче ата журтум» деген видеопрезентацияны кёргюзтгендиле. Дагъыда ала «Дунияны башында болгъан татыулу ашарыкъла, «Бизни тёрелерибиз», «Жырны адам жюрегинден айтыргъа керекди» деген эм башха конкурслада сынашхандыла.

Жюри аланы 10 балл система бла тергегенди. Фестивальны ахыр эсеплери да ол кюн окъуна белгили болгъандыла. Къабарты-Малкъар къырал университетни ректору Барасби Карамурзов бу байрамгъа къатышханланы барысын да алгъышлагъанды эм анда кимле хорлагъанларын айтханды. Къарачай-Черкес къырал университет - «Дунияны халкъларыны ашарыкълары», Пятигорскну къырал лингвистика университети - «Мени гитче ата журтум» эм Донну къырал техника университети «Дунияны халкъларыны тепсеулери» деген номинациялада онглу болгъандыла.

Къурау комитетни оноуна кёре, «Жырны жюрекден айтыу» деген номинацияны «Эстрада» эм «Академиялы» вокаллагъа юлешген эдиле. Алада Южный федеральный эм Дагъыстанны къырал университетлери алчылыкъны бир кишиге да бермегендиле, деп билдиргендиле Къабарты-Малкъар къырал университетни студент советини пресс-службасындан.

Бизни корр.

БЕГИМ

Оксфордда эм Кембриджде къыралны ахчасына окъургъа онг барды

«Известия» билдиргенине кёре, премьер-министр Дмитрий Медведев билим бериуню алчы учреждениялары нда окъурукъ гражданларына социальный болушлукъ этиуню юсюнден россейли правительствону бегимине къол салгъанды. Аны бла байламлы программаны аты «Глобальное образованиеди». Ол тыш къыраллы университетде окъургъа кирирге эм окъургъа сюйгенлеге алай этерге онг береди. Къыралны ырысхысына окъур ючюн, быллай болумла изленедиле.

Биринчиден, баш магъаналы излем бакалавр билим болургъа керекди. Алай бла, кичи курслада студентле ол программаны хайырланалмайдыла. **Экинчиден**, студент кесини окъууна къоратылгъан къырал ахчаны артха, россейли компанияда 3 жыл ишлеп, къайтарыргъа борчлуду. Студент келишимни излемлерин бузса, анга къоратылгъан ахчаны юч ёлчеми тенгли бир тазир тёлерге керекди.

Программа 2014-2016-чы жыллада тамамланыллыкъды. Ол заманны ичинде къырал ахчагъа 1,5 минг адам окъургъа тийишлиди, алагъа битеу да 4,4 миллиард сом къоратыллыкъды.

Программаны Стратегия башламчылыкъланы агентствосу къурагъанды. Анда айтханларына кёре, программа 2012-чи жылда окъуна къабыл этилирге керек эди. Анга тыйгъыч а «бюрократиялы футбол» болгъанды.

Дагъыда бир сылтау буду: президент айтханыча, окъугъанланы Россейге къайтарыуну механизмлери эм инструментлери шарт кёргюзтюлмегендиле. Ол кемчиликни кетериуню «Билим бериуню юсюнден» жангы закон жалчытханды: анда целевой окъутууну юсюнден ангылатыуда айтылгъаныча, келишимге бузукълукъ этген студент къоратылгъан ахчаны юч ёлчемин казнагъа, тазир берип, къайтарыргъа борчлуду.

-Программагъа къатышхан адамла магистрле, аспирантла, бакалаврла неда жаш алимле – тинтиучюле болургъа боллукъдула. Кичи курсланы студентлерин ол программагъа къатышдырмауну юсюнден оноу, иш этип, чыкъгъанды: ол студентле белгиленген излемлени толтурмай къояргъа боллукъдула. Инсанча къуралып бошагъан претендент а окъуугъа усталыгъын кётюрюрча кёлленип барады,-дегенди «Молодые профессионалы» деген жолну тутхан ассоциацияны таматасы Дмитрий Песков.

Дагъыда былай чертгендиле ассоциацияда - бир адамны окъутур ючюн бериллик ахчаны эм кёп ёлчеми 1,5 миллион сомду. Айтылгъан ахчагъа окъурукъ студентле барлыкъ университетлени тизмелерин да къабыл этгенди правительство.

– Къайсы жаш адам да тизмедеги университетледен къайсысын да сайларгъа эркинди. Бийик окъуу юйлеге биз сайлагъан усталыкълагъа юйренирге 50 адам кирсе, биз алагъа ахчаны квота бла тохташдырылгъан ёлчемде берликбиз,-дейди Песков.

Проектни баш куратору - Билим бериу эм илму министерство - ишге башчылыкъ этер ючюн, программаны энчи федеральный операторун къурарыкъды, АСИ (Агентство стратегических инициатив) тыш къыраллада окъугъан специалистлени Россейде ишлеулерин жалчытыу бла кюреширикди.

– Адамны тыш къыралда окъургъа жиберлик бир тюрлю конкурс комиссия боллукъ тюйюлдю. Окъургъа барыргъа сюйгенле энчи къуралгъан веб-сайтда электрон очередьге сюледиле, кеслерине ахча бериллигин бла берилмезлигин анга къарап биледиле,-дейди ахырында Песков.

Правительство сайлагъан къыралланы араларында была бардыла: Австралия (9 вуз), Австрия (2 вуз), Бельгия (5 вуз), Бразилия (2 вуз), Великобритания (29 вуз), Германия (19 вуз), Дания (3 вуз), Израиль (3 вуз), Италия (4 вуз), Канада (14 вуз), Ирландия (1 вуз), Испания (2 вуз), Къытай (9 вуз), Нидерланды (10 вуз), Новая Зеландия (2 вуз), Норвегия (3 вуз), Сингапур (2 вуз), АБШ (68 вуз), Финляндия (1вуз), Франция (3 вуз), Швейцария (7 вуз), Швеция (3 вуз), Юг Корея (4 вуз), ЮАР (1 вуз), Япония (8 вуз). Сайланнган усталыкъланы асламысы техника, медицина, компьютер, химия, энергетика бла байламлыладыла.

Правительствону ахыргъы тизмесине дунияны эм иги окъуу заведениялары киргендиле. Анда Массачусет технология университет, Гарвард университет, Кембридж университет, Лондонда университет колледж, Лондонда королевский колледж –Лондон университет, Оксфорд университет, Йель университет эм дагъыда бир ненча он вуз бардыла. Алада бир жылны ичинде академия окъууну багъасы €-17 мингден €-30 мингнге дериди. Бу багъа усталыкълагъа кёре тохташдырылады. Анга жашау журт эм жумушла ючюн тёленнген ахча да киреди.

Россейге Украинада болум бла байламлы этилген санкцияла, АСИ-ни генеральный директору Андрей Никитин айтханнга кёре, программаны тамамланылыууна чырмау боллукъ тюйюлдю.

-Билим бериуде тыш къыраллы сынаугъа юйренирге керекди. Программаны къыйматы къалай боллугъу бир неда эки жылдан сора кёрюнюрюк тюйюлдю, кёбюрек заман озаргъа керекди. Россейге къажау санкцияланы чыгъаргъан къыралланы юслеринден айтханда уа, АСИ политика институт тюйюлдю,-дегенди «Известиягъа» Никитин.

Статья жарашдырыла тургъан заманда Билим бериу эм илму министерствону башчысыны программаны тамамланыуу бла байламлы оюмун биз билалмагъанбыз.

Плеханов атлы РЭУ-ну ректору Виктор Гришин къырал программаны жаратады, ол Россейде кадрланы хазырлауну игилендирликди дейди.

– Ол хайырлы практикады, кеси да дунияны башха къыралларында жюрютюледи. Къыралдан тышында окъуп, тынгылы билим алыргъа онг берилирге керекди. Алай бла хазырланылгъан устала педагогика, башчылыкъ этиу, экономика бёлюмледе да къыйматлы ишлерикдиле, –дейди Гришин.

Бийик экономика школну Илму-излем институтуну директору Ирина Абанкина айтханыча, дунияда билим бериуню терклендириуню башда айтылгъан халкъла аралы амалыны стандартларын айныи тургъан къыралла барысы да хайырланнгандыла.

–Къытай кесини студентлерини 30 процентге жуууугъун Европаны неда Бирлешген штатланы университетлеринде окъутханды, аны кадрларыны шёндюгю тёлюсю дунияны бирси алчы университетлеринде да окъугъандыла. Индия да кесини жаш кадрларына АБШ-да эм Англияда окъургъа болушханды. Бизни къыралда да вузлагъа эм бийик билим алыугъа иги кесекырысхы къоратылады, алай биз усталаны хазырлауну аламат брендлерин да хайырланыргъа керекбиз,-деп, чертгенди Абанкина.

«Известия» газет.

ОРАЗА

Тазалыкъда, огъурлулукъда жашаргъа юйренейик!

Рамазан ай битеу дунияда да муслийманлагъа, кюнню узунуна кеслерин ашдан бла суудан тыйып, Аллахны ырызылыгъын табаргъа излеген кезиудю. Оразаны магъаналылыгъыны, аны адамны халына къалай жарагъаныны юсюнден Аль-Азхар халкъла аралы университетни бошагъан, «Ислам в Евразии» регионла аралы газетни баш редактору Аккайланы Хасим айтады:

- Хар муслийманнга да Рамазан ай Аллахха табыныуну, анга баш урунууну, бойсунууну, тёзюмлюлюкню, халаллыкъны, ахшы ишлени айы жетди. Жаратыучу бизге иги жанына тюрленирге, этген гюнях ларыбыз ючюн кечгинлик тилерге онг бергенлей турады. Сыйлы Къуран бизге бу айда берилип башланнганды. Ма аны бла энчиди ол хар муслийманнга да. Аны юсюнден Сыйлы Китапда былай аят барды: «Рамазан айда Къуран берилгенди – ол хар адамгъа да жашау жорукъду...»

Рамазан – адамлагъа ахыры болмагъан байлыкъ берилген кезиудю. Кюз артында жаугъан жауун жерни къумдан къалай тазалай эсе да, бу багъалы ай да дин ахлу адамланы гюнях ларын алай ариулайды. Мухаммат файгъамбарны, Аллахны саламы анга болсун, аны юсюнден быллай хадиси барды: «Жума намазда адамны ыйыкъны ичинде этген (гитче) гюнях лары кечиледиле. Рамазан айда уа адамны жылны ичинде этген гюнях лары кетериледиле».

Бу айны башхаладан энчилиги недени? Адам улугъа кесини осал къылыкъларындан къутулургъа, халын, ич дуниясын ариуларгъа, этген гюнях лары ючюн Аллахдан кечгинлик табаргъа онг бериледи. Мухаммат файгъамбарны, Аллахны саламы анга болсун, хадислеринден биринде былай айтылады: «Рамазан айда жаннетни къабакълары ачыладыла, жаханимни эшиклери уа жабылгъан этедиле. Бу кезиуде ибилис сынжырда турады».

Айны ичинде адам улу кесин ашдан-суудан тыяргъа борчлу болгъаны барыбызгъа да белгилиди. Къуранда аны юсюнден былай айтылады: «Сиз, ийнанганла! ... Оразаны тийишли кюнлени ичинде тутаргъа керексиз. Алай сизни арагъызда ауругъанла бар эселе, неда жолоучу эсегиз, аны башха заманда тёлерсиз. Ораза тутханда къыйналсагъыз а, аны орунуна къолайсыз адамны тойдуругъуз. Бу айда ахшылыкъ этигиз, ол кесизге игиди. Алай ораза борчду, сиз аны магъанасын билсегиз эди!»

Сыйлы Китапда айтылгъаныча, ораза акъылбалыкъ болгъан хар муслийманнга борчду. Андан къарыусуз къарт адамла, саусузла, жолоучула, сабийден ауурлукълары болгъан тиширыула, балаларына ёшюн сют ичирген анала эркин этиледиле. Ала аны башха заманда тёлерге боллукъдула. Ауругъанла бла къарт адам а оразаны хар кюнюню орунуна бир ач адамны тойдурсала да тамамды.

Алай биз кесибизни ашдан бла суудан тыйып, халыбызны, осал къылыкъларыбызны къоймасагъ а, аллай оразаны хайыры боллукъ тюйюлдю. Аны юсюнден аль Бухари былай айтады: «Биреулен ётюрюк айтханын, аны жайгъанын къоймай эсе, Аллах андан ашдан, суудан тыйылгъанын излемейди».

Жылгъа бир кере сыйлы къонакъча келеди бизге Рамазан ай. Анга туура болгъанла барыбыз да ораза тутаргъа, намаз этерге, аман ишледен кери болургъа керекбиз. Алай бу айны къалай башланнганын бла бошалгъанын ангыламай, диннге келишмеген ишле этип тургъанла да бардыла. Аланы эслерине салыргъа сюеме – бу айда адамны ахшылыкълары бла бирге гюнях лары да кереленип саналлыкъдыла.

Рамазан кёп жаны бла да хайырлыды. Динни алып айтханда, адам Алахха жуугъуракъ болады, ол кесин гюнях дан сакълайды. Дагъыда ораза адамны низамгъа юйретеди, жашауда бола тургъан осал къылыкъларгъа хорлатмазгъа къарыу-ключ береди. Сау кюнню кесин ашдан, суудан тыйгъан адам ууз ачханда, ол заманда ангылайды Аллахны берген берекетин, жумушакъылыгъын да. Аны бла бирге къолайсыз къоншусу ачлай къалгъанын ангылагъан муслийманлы, анга къолундан келгенича болушургъа итинеди. Ол а оразаны социальный магъаналылыгъыды.

Сыйлы айда ашдан тыйылыу адамны саулугъун игилендиргенни, эрттеден къыйнагъан аурууладан къутулургъа болушханы юсюнден а кёп илму ишле, тинтиуле басмаланнгандыла. Аланы бир статьяда санап чыгъар онг жокъду. Кесин ашдан тыйгъан адамны битеу санлары тазаланнганын, къанда бал тузну азайтыргъа болушханын а барыбыз да билебиз.

Аны бла бирге ораза халкъны бирикдиреди. Битеу дунияда да муслийманла бир заманда эрттенликде кюн чыкъгъынчы тёшекден туруп, сараш ашайдыла, сау кюнню кеслерин ашдан бла суудан тыйып, ингирде уа ууз ачадыла. Алай бла биз, дин къарындашла, бирге болгъанлыбызны ангылайбыз. Алайды да, келигиз, бу сыйлы айыбызны тюз ниетлиликде, тёзюмлюлюкде ётдюрюп, Аллах буюргъанча, гитче, уллу гюнях лары бызданда тазаланайыкъ! Бир бирибизни сыйлап, огъурлулукъда жашаргъа юйренейик!

ТИКАЛАНЫ Фатима
жазып алгъанды.

ПРОФЕССИОНАЛЛА

Аны окъутууда энчи системасы бек хайырлыды

-Кесини устазлыкъ ишинде Шамурзаланы Аминат Мухтаровна эм алгъа сабийлени бла ата-аналаны алларында жууаплылыкъны сезиуге эм окъуучуланы саулукъларын игилендириуге уллу магъана береди. Ол иш кёллю, хар сабийни да билимин, фахмусун да тийишли даражада кёрген адамды. Аны кесини энчи ызы да къуралгъанды эм ол анга кёре жетишимли кюрешеди.

Бу сёзлени уа педагогну юсюнден Тырныауузну бешинчи номерли гимназия школуну директору Моллаланы Фатима айтханды.

-Мен хар заманда да сабийликни сейир дуниясын ангыларгъа сюйгенме,-дейди устаз кеси. –Окъуу процессден ала зауукълукъ алырча кесими билимиме таянганма. Болсада классланы билим даражалары тенг тюйюлдю. Аны себепли биз тюрлю-тюрлю амалланы да излерге кюрешебиз. Окъуу стандартланы жангы тёлюсюнде башланнган класслада билим бериуню тапландырыуну юсюнден энчи айтылады. Кертиси бла да, сабийни не жаны бла да айныуу иги болур ючюн, окъутуу-юйретиу, шагъырейлендириу амалланы башха-башхаларын хайырлана билирге керекди.

Аминат Мухтаровнаны окъуялмай экинчи жылгъа къалгъан окъуучулары болмаучудула. Ол а аны ишни энчи системагъа кёре къурай билгенини хайырыды. Хар дерсге устаз сейир дидактика материалны сайлайды. Алай бла уа сабийле да предметни иги ангылайдыла. Педагог кесини ишинде излеу-тинтиу амалланы да хайырланады.

«Билим бериу» миллет проектни жашауда бардырыу ол жаны бла хайырлы болгъанды. Гимназияда энди интерактивный къангала, мультимедиялы проекторла, аудио-видеоаппаратура, Интернет да бардыла. Ол а дерсле информация – коммуникация технологияланы хайырланыргъа онг береди. Андан сора да, окъутуу процессни тынгылы бардырыр ючюн, хар нени да жетишгени аны даражасын кётюрюрге себеп болгъанды.

Башланнган класслада окъугъанланы излеу-тинтиу ишге юйретир, аланы ангылауларын айнытыр ючюн, педагог къурагъан система сабийлени билимлерин, хунерлерин кючлегенден сора да, окъууда иги жетишимле болдурургъа болушады. 2002 жылдан бери Аминат Мухтаровнаны окъуучулары «Русский медвежонок», «Старт», «Слон», «Кенгуру» деген Битеуроссей конкурслагъа къатышып, бир ненча кере алчы жерлеге тийишли да болгъандыла. Аны къолунда окъугъан сабийле биринчи классдан окъуна «Познание и творчество» деген ат бла Обнинск шахарда бардырылгъан конкурсну лауреатлары эм призёрлары да боладыла.

Андан сора да, ала район эм республика даражалы предмет олимпиадалагъа (башланнган класслана араларында) къатышадыла. Озгъан окъуу жылда сабийле экинчи классланы окъуучуларына «Математика» деген марафонунда хорлагъандыла.

Аминат Мухтаровна Элбрус районну бла Къабарты-Малкъарны тарыхыны бла культурасыны юсюнден «Республиковедение» деген ат бла программа жарашдыргъанды. Анга КъМКъУ-ну устазланы билимлерин ёсдюрген институтунда рецензия этилгенди эм бу программаны республиканы устаз сообществосу тийишли кёргенди. Билим бериуде специалистле айтханнга кёре, ол жангы окъуу стандартлагъа келишеди эм сабийлени туугъан республикаларына сюймеклик, граждан эм патриот сезимлерин тохташдырыугъа себеплик этеди.

Шамурзаланы Аминат окъуучуланы айнытыу жаны бла программагъа тийишлиликде ишлеген педагогланы Самара шахарда биринчи кере бардырылгъан Битеуроссей слётларына къатышханды. Хар заманда да кесини усталыгъын ёсдюргенлей турады. Ол гимназияны жетишимге итиннген эм жетишген педагогларыны санындады.

ТЕМИРЛАНЫ Анатолий.
Сурат авторнуду.

Дин

Сагъыш этерге жараулу ай

28-чи июньда кёкде жангы ай кёрюнюрюкдю, сыйлы Ораза ай башланады, дуния башында жашагъан 1,5 миллиард муслийман кечени бла кюнню жерлерин алышындырадыла. Ол кезиуде кюнчыгъышны жанындагъы къыраллада неда бизни Махачкъалада бла Къазанда болгъанла тёгерекде жашау акъырынланнганын эслерикдиле. Жай кюн дунияны жарытхан эсе да, ишчи кюн эсе да, кафеле жабалыпдыла, тюкенледе да аздыла адамла, жукъудан уянмагъанлагъа ушайдыла, эснериклерин къоллары бла жабаргъа кюреше айланадыла. Оразады.

Муслийманлада ораза толу айгъа созулады. Танг эрттенден ингир къарангыгъа дери бир зат ашаргъа, суу окъуна ичерге эркинлик жокъду. Кюндюз тиширыугъа жуууукълашыргъа да жокъду эркинлик.

Дуния жаланда къарангы жер башын бийлесе тириледи. Ма ол кезиуде башланады харкюнлюк ифтар - оразаны ачыу. Адамла бир бирлерине къонакъгъа барадыла, оразаны бошалгъаны бла алгъышлайдыла, бир бирлерин сыйлайдыла, чатырлада тепсиле къурайдыла. Москвада муфтийлени Совети жыл сайын Поклонный тауда Ораза айгъа жоралап чатыр къурайды. Быллай кюнледе артыкъда бек сезиледи ислам жарылагъа, къарыусузлагъа эс бургъаны. Алагъа хакъсыз азыкъ бериледи, ашагъанларындан юлюш этедиле.

Ораза ай низамлыды, алай эсе да, байрамлыды. Ол айда тюшгенди кёкден Къуран да, бизни Сыйлы Китабыбыз. Ма ол себепден саналады сууапха Къуранны окъуу, Аллахны аты бла сёлешиуле, бирге намаз этиуле.

Азыкъда чеклениу эм ораза тутханда байрамлау кёп динни тёресиди. Сёз ючюн, христианлыла ораза айларында бир-бир азыкъланы унамайдыла, ётмекни къатыкъсыз ашайдыла. Муслийманлада къайсы ашарыкъгъа да угъай демейдиле (эсиртиучю ичгилени бла тонгуз этден сора). Муслийманны оразасы кюнню кече бла алышындырыуду. Программаны биле туруп тюрлендириудю. Кюн сайын бола тургъан болумдан кетиудю. Аритмияды.

Жылны ичинде бир кере кече бла кюн жерлерин алышындырадыла. Адамла, башларын кётюрюп, жулдузлагъа къарайдыла, кече да, кюндюзча, бек ариуду. Аныча ишин бардырады. Кюн сайын кюрешибизде биз дин ахлуладан, поэтледен, бир бирлерин сюйгенледен сора, абери кёрмейбиз. Харкюнлюк ишлерибизде аз сагъыш этебиз Аллахны, кесибизни юслерибизден, ол нени жаратырыгъыны, нени жаратмазлыгъыны юслеринде да. Ораза ай - сагъыш этерге жараулу айды.

Христианлыланы, чюйютлюлени эм муслийманлыланы дин жюрютюлери бир бирге аз да ушамайды, деп айтханла бардыла. Шёндю уа христианлыланы Пётргъа жораланнган оразалары жайда келгенди, къаты низамлы да тюйюлдю. Аны ораза ай бла бирлиги уа къалайды, орузламада тюбешгенлеринден сора да?

Жаланда жорукълагъа эс буруп къойсакъ, кертиси бла да, бирге ушамайдыла. Терен эс бурсакъ - муратла бирдиле. Тыш чеклениуле бир бирни къыйнаргъа угъай, кесибизни дин дуниябызны игилендирир ючюн кюреширге чакъыргъан муратлыдыла. Кече, кюн да тохтамай ишлерге чакъыргъан муратла.

Рустам АРИФДЖАНОВ.
«Российская газета-Неделя» газетден кёчюрюлюп басмаланады.

КЕНГЕШ

Наркотиклени къалай къойдурургъа боллукъду?

Бу кюнледе Россейни Наркоконтролюну федеральный службасыны ведомствола аралы байламлыкъланы жалчытыу жаны бла департаментини таматасы О.А. Мишинаны председательлик этиую бла ФСКН-ны КъМР-де Управлениясыны студиясында видеоконференция болгъанды. Анда быллай тема сюзюлгенди: «Наркотиклесиз болалмагъанланы реабилитация эм ресоциализация этиуню комплекс системасы наркотиклеге сурамны азайтыуну мурдоруду».

Кенгеше Россейни Наркоконтролюну федеральный службасыны КъМР-де Управлениясыны начальнигини къуллугъун толтургъан Олег Сокуров, КъМР-ни саулукъ сакълау министрини орунбасары Асанланы Алим, КъМР-ни урунуу эм социальный айнытыу министри Тюбейланы Альберт, КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны экономика къоркъуусузлукъ жаны бла управлениясыны начальниги Юрий Шевченко, КъМР-ни Граждан обществону институтлары бла байламлыкъла жюрютюу эм миллетлени ишлери жаны бла управлениясыны оноучусуну къуллугъун толтургъан Гергъокъланы Жамбулат, Россейни Наркоконтролюну федеральный службасыны КъМР-де Управлениясыны жамауат советини председатели Владимир Петров эм башхалагъа къатышхандыла.

Кенгеш толусунлай видеоссвязьны каналлары бла ФСКН-ны битеу территориялы органларына эшитилип турурча бардырылгъанды. Россей Федерацияда ууну законсуз сатыулары аллай бир кенг жайылгъанды, миллетни саулугъуна, социально-политика эм экономика тутхучлулугъуна, саулай къыралгъа окъуна къоркъуу салады. Тинтиуле Россейде ёлюр отну хайырланнганланы саны 8 миллионнга жетгенин кёргюзтдиле. Аны себепли къырал бу затха тийишлисича магъана берирге, ёлюр отну хайырланнганланы санын азайтырча системаны къураргъа тийишлиди.

Наркоманланы амбулаториялада бла стационарлада багъыу не бек кенг жайылгъан эсе да, алыкъа аланы саны акъыртын азаяды. Багъылып башлагъанладан жаланда эки процент эсепден кетериледи. Аладан кёпле да жангыдан наркотикле хайырланып башлайдыла. Уулу затланы сатыучуланы сатырларына къошуладыла.

Ауругъанлагъа багъыуда битеудуния сынауну эсге алыргъа керекди. Энчи белгилеп айтханда уа, адамлагъа социальный болушлукъ этиуню миллет системасын къураугъа, аланы тири къатышдырыуну жалчытыуду. Аллай учреждения, жаланда ауруугъа багъыу бла чекленип къалмай, социально-психология реабилитация этиуню муниципал эм регион аралагъа айланыргъа керекдиле. Алай бла къыралны иелигинде болмагъан реабилитация аралагъа болушургъа, аланы ишлерине контрольлукъ этерге, аны бла бирге уа биринчи кере наркотикле хайырланып башлагъанланы бла аланы ахлуларын болушлукъ этилиннген кезиулеринден тебиреп, аланы ахыры бла да сау этип бошагъынчы кёз туурада тутаргъа тийишлиди.

Ата журтлу эм битеудуния сынаугъа кёре, наркотиклесиз болалмагъанланы бек азындан 30 процентин ол тюрлю къыйынлыкъдан сау этерге боллукъду. Ала медицинаны кючю бла багъылып бошагъандан сора кёп заманны ичинде кеслерин андан сакъласала, жашаугъа кеслерин ушатсала. Бу борчну тамамлауда жамауат организацияланы къайгъыуларындан эсе, къыралны жанындан наркоманлагъа бакъгъан организациялагъа ахча болушлукъ этиуню магъанасы уллуду.

Алайды да, кенгешде быллай шартлагъа уллу эс бурулгъанды:

-наркотиклесиз болалмагъанланы реабилитация эм ресоциализация этиу ишни комплекс халда тамамлауну норматив - право базасын игилендириу;

-наркоманланы комплекс халда реабилитация эм ресоциализация этиуню программасына кийириу;

- наркотиклесиз болмагъанланы комплекс халда реабилитация эм ресоциализация этиуню регион системаларын къырал-жамауат партнёрлукъну мурдорунда къурау;

-комплекс халда реабилитация эм ресоциализация этиуню программасына кёре багъылгъан наркоманлагъа наркология, медицина болушлукъ этиуню жалчытыу;

-комплекс халда реабилитация эм ресоциализация этилген наркоманлагъа инфраструктура эм багъыу араланы сетьлерин къураргъа;

-комплекс халда эм ресоциализация курсну жетишимли ётгенлени ресоциализация системасын эм алагъа къайгъырырча онгла къураргъа;

-миллет системаны илму-методика, информация эм кадрла жаны бла жалчытыргъа;

-миллет системаны управлениясын къураргъа.

Россейни Наркоконтролюну федеральный службасыны КъМР-де Управлениясында бардырылгъан кенгешлеге къатышханла башда белгиленнген борчланы тамамлар муратда шарт мадарла белгилегендиле. Ала комплекс планнга салыннгандыла эм КъМР-ни Правительствосуну къарауууна берилликдиле.

Наркоконтрольну федеральный службасыны КъМР-де Управлениясыны пресс-службасы.

БУСАГЪАТДАГЪЫ ЖАШ ТЁЛЮ

Хорламны парадына къатышхандыла

Быйыл 9-чу майда Москвада Къызыл майданда Уллу Ата журт урушда Хорламны 69-жыллыгъына аталып бардырылгъан парадха Элбрус райондан Ахматланы Алан бла Къудайланы Залим да къатышхандыла. Ала бусагъатда Россейни бийик аскер окъуу юйлеринде билим аладыла. Биринчи былтыр Тырныауузда 1-чи номерли лицейни бошагъанды.

Ол, Бир къырал экзаменни жетишимли берип, документлерин Санкт-Петербургда аскер инженер-техника университетге жиберген эди. Ары кирген а тынч болмагъанды. Жаланда бир жерге беш адамдан бири алыныргъа керек болгъаны бла къалмай, анда окъургъа сюйгенле хар не жаны бла да тынгылы тинтиуледен ётгендиле. Ахмат улу сынауладан тыйгъычсыз къутулгъанды. Андан сора уа жаш аскерчини курсларын бошап, аскер ант этгенди.

Алан граждан къурулушну факультетинде окъуйду. Мында сайлагъан усталыгъына кёре, билим алгъандан сора да, аскер усталыкъгъа да юйренеди. Бу окъуу юйню курсантлары, тёреде болгъаныча, Россейни ара шахарында Хорламны парадына къатышыучудула. Бу жол да ала сатыр туруп барыуда усталыкъларын кёргюзтгендиле.

Тюзюн айтханда, хазырланыула жангы жылны аллындан тебиреп бардырыладыла. Жаз башы

Ахматланы Алан.

Къудайланы Залим.

келгенлей а юйрениулеге кюн сайын барыргъа керек болгъанды. Ала уа Балашиха шахарда бла Алабино элде ётгендиле.

Жашлагъа кёп терлерге тюшген эсе да, ала сокъуранмагъандыла. Алан Къызыл майданда аскер парадда кесини факультетини студентлерини ал сатырында баргъанды. Аны да тизгинлиги, саныны ариу ишленнгени айырмалы эдиле, бютюнда тири атлауу бла кёзге урунгъанды. Аны ёшюнюнде «Аскерчи-спортчу», «Жаяу аскерлени отличниги» деген белгиле бла бирге Россей Федерацияны Къорууланыу министерствосуну «Хорламны Кюнюнде аскер парадда айырмалылыгъы ючюн» эм «Хорламны Кюнюнде аскер парадха къатышханы ючюн» майдалла жылтырай эдиле.

Аланны атасы Мурадин Магометовични бла анасы Фируза Зуфаровнаны атлары бла ыспас къагъыт келгенди. Анга Аскер академияны начальниги генерал-лейтенант Ивановский къол салгъанды. Письмода жазылгъанына кёре уа, аланы жашлары, Москвада Къызыл майданда аскер парадха къатыша, кесин юлгюлю кёргюзтгенди. Аны ариу халлы юйретген атагъа-анагъа жюрек ыразылыгъыбызны билдиребиз деп, жазылгъанды.

Бизни экинчи жерлешибиз Хорламны парадына къатышхан Къудайланы Залим Былым элде туугъанды. Ол тамата класслада окъугъан заманындан башлап экономист болургъа мурат этгенди эм кесин аллай усталыкъ алыргъа хазырлагъанды, аллай факультетге да киргенди. Алай аны кёп тенги аскер окъууну сайлагъанда, ол да ала бла бирге ары баргъанды.

Россей Федерацияны Къорууланыу министерствосуну Москвада Аскер университетини экономика къоркъуусузлугъуну факультетине студентлени былтыр алып башлагъандыла. Къудайланы Залим да документлерин ары берген эди. Алай анда къыйын сайлаудан ётерге керек болгъанды: саулугъу, къарыуу, чыныгъыулугъу не халда болгъанын кёргюзтюрге, не затха фахмусу болгъанын ачыкъларгъа тийишли эди абитуриент.

Залим школда окъугъан заманында бокс бла кюрешгенди, грек-рим жыгъышыуда иги кёрюмдюле болдургъанды, атасына-анасына юй жумушларында бла болушханды. Алайды да, къарыуу, чыныгъыулугъу бла кесине махтау алгъанды.

Кертиди, сууда жюзюу бла къолайы аламат тюйюл эди: жюз метрни терк ётерге керек болгъанды. Элде, Тырныауузда да анга онг болмагъанын билип, жаш, Нальчикге жюрюп, ол кемчилигинден да къутулгъанды.

Залим алай бла медицина комиссиядан чырмаусуз къутулгъанды эм, экзаменлерин жетишимли берип, университетге киргенди. Жаш курсантха мында уа бютюнда ауур сынауладан ётерге тюшгенди. Артыкъда биринчи айда аскер ант этгинчи тынч тюйюл эди. Болсада элде чыныкъгъан жашха аллай чырмауланы хорлагъан къыйын болмагъанды.

Алай бла анга 9-чу Майда аскер парадха къатышыргъа жол ачылгъанды. Ары дери да ол 2013 жылда 7-чи ноябрьде Къызыл майданда совет аскерчилени 1941 жылда тарыхда айтылып турлукъ парадларына аталып бардырылыучу тёрели къууанчлы маршларына къатышып, ол жаны бла бираз ангылауу болгъанды. Къудайланы Залим да Россейни Къорууланыу министерствосуну майдалы бла саугъаланнганды.

Быллымчы жаш бир жыл окъуду, не тюрлю сынауладан да бет жарыкълы къутулду, энди, алгъынча, юйге тансыкъ болуучусу да къала барады, окъугъан, жашагъан жерлерине юйюрсюннгенди. Биргесине окъугъанланы арасында намысы жюрюйдю. Аны аты окъуу юйню сыйлы къангасында жазылыпды.

Бусагъатда Ахматланы Алан бла Къудайланы Залим, биринчи курсха экзаменле берип, кёп турмай юйлерине келликдиле.

Анатолий ТЕМИРОВ.

Бёрюню дерт жетдириую

Болгъан иш

Ингирде процедурала бошалгъандан сора лахор башланыучу эди. Хар ким кёргенини, билгенини, эшитгенини юсюнден айтады. Тузсуз-мыстысыз хапаргъа мен къулакъ салмайма. Бир жол а, нек эсе да, саусузла итлени юслеринден хапарлашадыла. Узакъ востокчу: «Хорошо, когда собака друг, плохо, когда друг собака»,- дегенинде, барыбыз да къарамыбызны анга бурдукъ. Бир кесекчик мычып, Владимир сёзюн башлады. Мен аны башындан аягына дери акъылымда тутама, газет окъуучулагъа да айтайым.

Владимир узакъвосток тайгада уучу болгъанды. Шахаргъа къаршы ишчи посёлокда жашагъанды. Кесини юйю, сабийлери - къызчыгъы бла жашчыгъы, юй бийчеси. Агъачны къалынында, уугъа айлана, кюнлени биринде бёрю уягъа тюбегенди. Балачыкъланы шаушауларын эшитип, тешикни аллына жууукълашханды, алайда хылы-мылыланы ары-бери чачып, гитче жыртхычланы тешикден чыгъаргъанды да, машокга сугъуп, юйге келгенди.

Бёрю балачыкъланы, уучу мюлкге берип, бирин, итге ушагъанчыгъын, кесинде къойгъанды. Сабийле, не айтырса, къууаннгандыла, кечекюн да аны бла ойнап тургъандыла. Анга ат да атагъандыла - Рекс деп. Кеслери ашагъан ашны ашатхандыла. Къысхасы, ол юйюрню бир адамыча болуп къалгъанды.

Сабийле ансыз орамгъа чыкъмайдыла. Тийреде барыда сукъланадыла алагъа. Рекс ёсгенди, уллу ариу ит болгъанды. Владимир, юй бийчеси да, жумушлары бла ары-бери чыгъарыкъ болсала, сабийлени анга ышанып кетедиле. Ол а алагъа тийгенни жыртып атарыкъды. Аны бёрюге ушагъанын, акъыллы кёзлери болгъанын да эслегендиле къоншула.

Болсада «Волка сколько ни корми, а он всё в лес смотрит» дегенле да бар эдиле. Алай алыкъа ол агъачха къарамайды, артда не боллугъун а ким билсин! Шёндю уа аш-суу керекли тюйюлдю. Къыйманы бек сюеди да, сабийле аны андан къуру этмейдиле. Посёлокда Владимирни юйю болгъан жерде генеральный планнга кёре кёп къатлы жашау юй ишленирикди деп, анга шахарда фатар бердиле. Хар зат да тап. Сууу ичинде, ваннасы, башха кереклери...

Алай Рексге тапсыз тюшдю. Къонушла тарыгъып башладыла, подъезд ийисден къырады, ит юрген этеди, тынч жукъларгъа амалыбыз жокъду дегенча сылтаула бла аны къурутургъа эди умутлары.

Владимир, боюнуна жипчик тагъып, итни энчи юйде жашагъан танышы Степаннга элтди. Сюймей барды ол ары. Сабийледен айырылгъанына ит къалай жарсыгъанын адам къайдан биллик эди! Иесини ити деген хапар посёлкагъа жайылгъан эди. Рексни ит къатышы болгъанына уа Владимирни ишеклиги жокъ эди.

Рексни уа зауукълу жашауу бошалды. Степан аны сынжыр бла къаты байлагъанды. Кюн сайын, кеф болуп келип, таякъ бла арыгъынчы тюеди. Бир-бирде итлени къозутуп талатады. Харип Рексни уа кесин къоруулларгъа амалы жокъ. Темир сынжырдан ычхыналмайды. Тили болса, аны Степан мурдаргъа берип кетгеннге даун айтыр эди.

Владимир, айхай да, Степан ким болгъанын толу билген болса, ол гюняхсыз жанны анга къоюп кетмез эди. Аны ичмеген кюню болмайды. Сен бёрюсе деп, Рексни ырахын этгинчи тюеди. Хауле итлени жыйып келип, аны юсюне бошлайды. Ала да, баям, Рекс аладан болмагъанын сезип, кюреше эдиле аны жыртыргъа.

Бир кюн Степан, не затха эсе да керек болгъанды да, сынжырны алып, итни быстыр жипге такъгъанды. Эсирип эди да, тап къысалмагъанды. Эрттен бла къараса, ит жокъ. Къачханды къайры эсе да. Ол а, бир жары да къачмай, кече бла тюзюнлей юйге келгенди - Владимирге. Эшик аллында тохтагъанды да, юрюп билдиргенди келгенин. Бары да чыкъгъандыла тышына. Сабийчикле тансыкълагъандыла, башын сылагъандыла, къыйма кесекле салгъандыла аллына. Ол а, бир затха да тиймей, бурулуп кетип къалгъанды. Владимирни къатыны, сабийлери да жилягъандыла, Рекс саламлашып айырылыргъа келгенди деп...

Хапарны андан арысына ийнаныргъа да къыйынды. Рекс, агъачха кетип, бёрю жыйын къурагъанды. Бек алгъа дертин Степаннга жетдиргенди. Бир ат жегилген арбасы бла къайры эсе да бара тургъанлай, бёрюле аны атын, кесин да жыртып атхандыла. Ызы бла элде итлени къолгъа алгъандыла. Бир деп бирлерин къалдырмай жокъ этгендиле. Бёрю жыйынны башчысы Рекс, кесини борчун толтуруп, «нёгерлери» бла бирге агъачха кетгенди - туугъан юйюне.

Ахырында тайгачы уучу былай айтхан эди: «Биреуге итни саугъа этерге умутунг бар эсе, кючюклей бер», - деп абадан ит аны башха адамгъа берген иесин бир заманда да кечмейди. Рекс да кечмегенди мени. Ол ахыргъа дери манга кертичилей къалгъанды, мен а, аны ангылауна кёре, сатхычлыкъ этген эдим. Сюйюп этмегиними анга къалай ангылатырыкъ эдим?

КЪУЛБАЙЛАНЫ Алий.

Дата

Кинологланы къошумчулугъу

Россейни кинология службасы 1909 жылда къыралны ич ишлерини министри статс-секретарь П.А.Стольнинни башламчылыгъында къуралгъанды. Аны биринчи питомниги эм полициячыланы итлерин юйретген школу Санкт-Петербургда ишлеп тебиригенди. Быйыл анга 105 жыл толады. Уголовный толтуруучу системаны кинолог службасыны къуралгъан кюнюне уа полициягъа болушлукъчу итлени юйретген городокланы МВД-ны ич аскерлеринден уголовный-толтуруучу системаны иелигине берилген 1994 жыл саналады.

Бюгюнлюкде Россейни Жуупха тартылгъанланы терсликлерине жолукъдурууну федеральный службасыны КъМР-де Управлениясында къалауурланы къаумунда эм дежурный сменаларында 43 специалист-кинолог эм 70 болушлукъчуит бардыла.

-Специалистле-кинологла болушлукъчу итлени юйретиуню эм аланы транспортну тинтиуде, къалауурлукъ этилген объектлени сакълауда, охранадан къачхан адамланы излеуде, тутууда, наркотик эм психотроп, чачдырылыучу затланы, окъ салып атылыучу сауутланы бла патронланы излеуде эм оператив ишледе эм низам тохташдырыуда хайырланыуну жалчытадыла,- дегенди Россейни ФСИН-ни КъМР-де Управлениясыны кинолог службасыны начальниги Мурат Хаконов.

2014 жылны башындан бери юйретилген итлени наркотиклени излеуде бла табыуда хайырланып, наркотик затланы тюзетиучю учреждениялагъа элтген кезиуде 3,54 граммы сыйырылгъанды.

Россейни ФСИН-ни КъМР-де управлениясыны пресс-службасы.

РЕЙД

Аслам бузукълукъ баямланнганды

КъМР-де МВД-ны УГИБДД-сыны бёлюмлерини къуллукъчулары 24-чю июньда эрттенликде сагъат 8-ден 13 сагъатха дери кезиуде «Перекрёсток, светофор» деген ат бла битеу республикада профилактика рейд бардырылгъандыла. Ол бек алгъа жоллада аварияланы санын азайтыргъа, жаяу адамлагъа жолда жюрюню жорукъларына бузукълукъ этмезлерин эсгертирге аталгъан мадарладан бирлериди.

Рейдни кезиуюнде жолда жюрюню жорукъларына 239 бузукълукъ этилгени ачыкъланнганды. Ол санда 23 водитель тохтамай, светофор къызыл жанып тургъанлай жолгъа кирип кетгенди, алтаулан адамла жаяу ётюучю жерледе жорукъгъа бузукълукъ этгенди, 29 шофёр, светофор къызыл жанганын кёре тургъанлай, тохтаргъа керек болгъан ызлыкъны сан этмегенди, алайда тохтамай, жолоучуланы барыларына чырмау болгъанды. Тогъузу эки жол бирге къошулгъан жерде алларындан келген транспортха жол къоймагъанды, бешиси жаяу адамла жолдан ётюучю жерде аланы алларына кирип, жанларына къоркъуу салгъанды, 13 жаяу адам светофор къызыл жанып тургъанлай жолдан ётгенди.

Профилактика рейдни кезиуюнде жолда жюрюню жорукъларына бузукълукъ этген жолоучула бла ушакъ бардырылгъанды, ала кеслерини жанларына къоркъуу салгъандан сора да, башхалагъа къыйынлыкъ келтирирге боллукълары ангылатылгъанды.

КъМР-де МВД-ны пресс-службасы УГИБДД-ны материалларына кёре отчёт жазгъанды.

Ыйыкъгъа гороскоп

30-чу июньдан 6-чы июльгъа дери

Къочхарла. Ыйыкъны биринчи жарымында усталыкъ жаны бла жетишимли боллукъсуз. Ёхтемли да. Ол ёхтемликни иш бла да бегейтирликсиз. Алай эсе да, къызгъанчлыкъгъа хорлатмагъыз. Орта эм байрым кюнледе тёресиз ишле бла кюреширикдиз. Солуу кюнледе юйде ишлени тамамларгъа кюрешигиз.

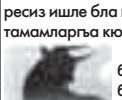

Танала. Бу ыйыкъда сизни ишигизге эс бурлукъдула, аны къой, сизни жанлы окъуна боллукъдула. Ол чекге жетер ючюн сиз къаты кюрешген эсегиз, анга бир киши да сейир этерик тюйюлдю. Андан сора да, бу ыйыкъда спорт бла кюрешсегиз, къарыуугъузну кючлериксиз, саулулугъузну игилендирликсиз. Солуу кюнле да, болмагъанча, иги кюнле боллукъдула.

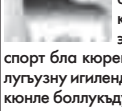

Эгизле. Бу ыйыкъда жазыучула, журналистле, халкъ аллында сёлешиучюле, къысха айтсакъ-ишлери жазыу неда халкъ аллында сёлешиу болгъанла айтыр, кеслерине эс бурдурур сёзле табарыкъдыла, алай бла этген муратларына жетерикдиле. Орта кюнде иги сагъыш этмей, хар затны да тергемей оноу этмегиз. Къалгъан ишле сиз сюйгенча барлыкъдыла, хайыр да келтирликдиле.

Айырычабакъла. Ыйыкъда сиз, чекден ётюп, низамлы да, иш кёллю да боллукъсуз. Алай эсе да, сакъ болугъуз, сизни ол къылыкъларыгъызны башхала хайырланып, боюнугъузгъа минип тохтамасынла. Баш, орта эм байрым кюнледе боюнугъузгъа ауур борчла салынсала, аланы къалай тамамларгъа боллугъуну жолун къыйналмай табарыкъсыз. Алай эсе да, ол кюнледе окъуна заманыгъызны аяулу къоратыргъа кюрешигиз.

Асланла. Ыйыкъны биринчи жарымы эндиге дери болмагъанча иги эм жетишимли боллукъду. Орта эм байрым кюнледе келечилик этериксиз неда даулашханланы жарашдырлыкъсыз, алай эсе да, сакъ болугъуз-кесигиз даулашха къатышып къалмагъыз. Солуу кюнле-жетишимлидиле, ол кюнледе романтикалы тюбешиу да боллукъду.

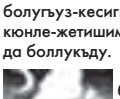

Къызла. Ыйыкъда ниет болумугъузгъа эс бурлукъсуз эм кесигиз иги сезмей тургъан оюмугъузну жашауда бардырыргъа кёлленириксиз, ол санда кесигизни юсюгюзден да. Орта эм байрым кюнле магъаналы оноу этерге жараулу кюнледиле. Ма ол кюнледе жууукъларыгъыз сизден болушлукъ излерикдиле. Алагъа къолугъуздан келгенича болушургъа кюрешигиз.

Базманла. Бу ыйыкъда сизге оноу этерге болушурукъ адамла бла тюбешириксиз. Андан сора да, сиз саулугъугъузгъа эм саулукълу жашау этерге эс бурлукъсуз. Ол болумугъуз осаллангган бла байламлы тюйюлдю, болумугъуз игиленнген бла, айныуугъуз бла, алгъа итиниу бла байламлыды.

Акъырапла. Ыйыкъны ал кезиую игиди, алай эсе да, орта кюнде кюч-къарыуугъуз кётюрюлюп, тёзюмсюз боллукъсуз, даулашырга итинип турлукъсуз. Орта эм байрым кюнледе кимле эселе да сизни алдагъан сунарыкъсыз. Артда ангыларыкъсыз сизни бир киши да алдаргъа кюрешмегенин. Солуу кюнле уа сиз сюйгенча боллукъдула.

Садакъчыла. Тюзлюк ючюн кюрешиуюгюз оноучула неда властьны келечилери бла даулашырагъа элтирикди, аны бла бирге шуёхларыгъызны эм коллегаларыгъызны араларында намысыгъызны кётюрлюкдю. Ол аман тюйюлдю, алай эсе да, даулашлада, сёлешиуледе чекден ётмезге кюрешигиз – не тюрлю даулашны, ишни да мамырлыкъ бла тамамласагъыз игиди.

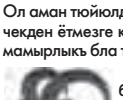

Текемюйюзле. Сиз автомашиналадан башлап, тостерлеге, велосипедлеге дери ремонт этиучю уста эсегиз, бу ыйыкъда да солуусуз ишлерге тюшерикди. Ишде бек тири эм жетишимли боллукъсуз, алай бла ырысхы жаны бла болумугъузну да игилендирликсиз. Солуу кюнле уа бек тап кезиудю генеральный уборка этерге.

Суукъуйла. Бек иги боллукъду ыйыкъ. Сиз ишде жетишимли болгъандан сора да, коллегаларыгъыз бла байламлыкъланы игилендирликсиз, болушлукъ керек болса, болушурукъсуз, ол а намысыгъызны кётюрлюкдю, жюрегигизге асыу боллукъду. Байрым эм солуу кюнледе уа, эштада, сиз кеси ишлеригиз бла угъай, биреуню чурумлары бла кюреширгe боллукъсуз.

Чабакъла. Ыйыкъны биринчи жарымы тамамланырыкъ проектлени жашауда бардырырга жараулу кезиудю. Орта эм байрым кюнледе, сизге сукъланнганладан кенгирекде болургъа кюрешигиз, ишигизге эс буругъуз. Солуу кюнледе жууукъларыгъыздан биреу болушлукъ тилерикди. Къолдан келип, угъай демегиз - адамгъа болушлукъ этиу, артыкъда жууукъ адамгъа болушуу - сууаплы ишди.

Эски сурат

Аты иги бла айтылып тургъанды

Таулу тиширыу не заманда да къайда, къаллай ишде урунса да, атын иги бла айтдыргъанды, юлгюлю болгъанды. Суратда ортадагъы да аллай махтаулу адамларыбыздан бириди. Ол Шакъманланы Аминатды. Ишлеген жеринде кёп саугъала да алгъанды. Бир жол а къыралыбызны ара шахары Москвада ВДНХ-да да болгъанды.

Кёчгюнчюлюкню заманында Къазахстанда Меркеде жашагъанды. Анда къауум малкъарлы юйюр бар эди. Таулуланы араларында Социалист Урунууну Жигити деген сыйлы атха биринчи тийишли болгъан Келеметланы Шохайып да анда жашай эди.

Аминат фермагъа киреди. Танг жарыгъынчы ишге барады. Малларын сауады, тюплерин тазалайды, ашларын салады, суу ичиреди. Ашхам жулдуз чыкъгъандан сора юйюне тебирейди. Алай эте, айла, жылла озадыла.

Иш кёллюлюгю, ариу къылыгъы бла ол кесин нёгерлерине сюйдюргенди, аты ишчилени санында айтылады. Москвада бардырылгъан халкъ мюлкню жетишимлерини битеусоюз кёрмючюне Меркеден урунууну алчыларын жибергенлеринде, Шакъманланы къызлары да аланы санында болады. Ол саугъан ийнекледен да бирин элтгендиле.

Бу сурат да ол заманда ара шахарыбызда алынгъанды. Аминатны эки жанындагъыла биргесине баргъан къазахлы къызладыла.

Урунууну алчысы Шакъманланы Аминат сюргюнден къайтхандан сора Вольный Ауулда жашагъанды. Консерва заводда ишлеп тургъанды. 1992 жылда дуниядан кетгенди.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

КЁРМЮЧ

Культура деген ангылауну кенглиги

КъМР-ни Миллет музейи Маданиятны жылыны чеклеринде бир талай мероприятияланы бардырып турады. Аланы санында «Мысли о культуре» деген ат бла къуралгъан кёрмючню да сагъыныргъа тийишлиди. Аны жарашдыргъанла асламында китаплагъа бла журналладан алынгъан статьялагъа бургъандыла эслерин.

Ол бек алгъа «культура» деген сёзню магъанасын, аны къайдан чыкъгъанын ачыкълагъан материалладан, китапладан башланнганын белгилерге керекбиз. Бу ангылауну бир къыйматы юйреннгенден эсе къайда кенг болгъанын да чертирге тийишлиди. Адамланы, халкъланы араларында байламлыкъла, тин, дин байлыкъ, бурундан келген къол усталаны ишлери, аш – азыкъ, жашауну хар тюрлю жанын алып къарасакъ, аланы бары да культурагъа келишгенлерине тюшюнебиз.

Кертиди, бу сёз бла асламында адам улуну жетишимлерини, искусстволаны, литератураны юсюнден айтханда хайырланабыз. Тарыхха къарасагъ а, ёмюрлеге юлешиннген кезиулени - бурунгну, жангырыуну, бароккону, башхаланы да - тинте, ала «культура» деген ангылаугъа киредиле.

Алайлыгъын биз кёрмючде да кёребиз. Экинчи, ючюнчю бёлюмлеринде «Создано человечеством», «Языки культур», «Кто есть кто» деген китапла эм башхала сюеледиле. Россейни айтхылыкъ композиторлары, музыкантлары, жырчылары, жазыучулары, алимлери да тапхандыла мында жерлерин. С. Прокофьев, М. Шолохов, А. Сахаров, Е. Образцова, Г. Уланова, Р. Нуриев эм башхала битеу да къыралны атын кенг белгили этгендиле.

Энди келлик тёлюле да кеслеринден сора быллай бай культура къояргъа итинирге керек болурла.

Бизни корр.

Футбол

Сынау тюбешиу иги бошалгъанды

Бу кюнледе, Нальчикни «Спартагы», Профессионал футбол лиганы 2014-2015 жыллада бардырыллыкъ чемпионатына хазырлана, кеси майданында Пятигорскну «Машугу» бла сынау тюбешиуню бардыргъанды. Бизни футболчуларыбыз биринчи оюнларында окъуна уллу хорлам болдургъандыла. Биджиланы Хасанби башчылыкъ этген команда бу матчны 6:0 эсеп бла къытханды.

Футбол клубну пресс-службасы билдиргенине кёре, шёндю команданы тренер штабы жаш футболчуланы сынау бла селекция ишни бардыра турады. Эсигизге салайыкъ, «Спартак-Нальчик» энди экинчи дивизионну Юг зонасында ойнарыкъды.

Бизни корр.

ТЕАТР

«Невеста из Имеретии» деген оюнна чакъырабыз

М. Горький атлы къырал орус драма театр кесини кезиулю сезонун жапханын билдиреди. Аны бла байламлы ол къараучуну 4-чю июльда 19 сагъатда Б. Рацер бла В. Константиновну «Невеста из Имеретии» деген комедияларына кёре салынгъан оюнна чакъырады. Аны режиссёру Солтан Теуважевди. Спектаклъге театрны белгили артистлери къатышадыла.

Къауумла болуп келирге сюйгенледен энчи заявкала да алынадыла.

Соруулары болгъанла уа бу телефонла бла сёлешсинле:

77- 05 -65; 8 – 928 – 914 – 99 -96

Хош келигиз!

ЭРКИН ТУТУШУУ

Жерлешлерибизде - эки доммакъ бла бир алтын майдал

Бу кюнледе эркин тутушуудан РФ-ни чемпионаты бардырылгъанды. Андан КъМР-ден спортчула майдалла бла къайтхандыла.

Биринчи саугъаны Азрет Шогенов келтиргенди. Ол, Чеченден Адлан Ибрагимовну 7:1 эсеп бла къытып, «доммакъны» алгъанды. Ючюнчю жерге дагъыда Анзор Уришев чыкъгъанды.

Мурадин Кушхов а, сермешлерин хорлам бла бошай, артда финалда уа дагъыстанлы Магомед Шахрудиновну да къытып, Россейни чемпиону болгъанды.

Светлана ГАУНОВА.

КъМР-ни Спорт министерствосуну пресс-службасы.

Баш редактор АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

БЕППАЙЛАНЫ МУТАЛИП (баш редакторну орунбасары)

КЪОНАКЪЛАНЫ ХАСАН (баш редакторну орунбасары)

ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь)

ТЕКУЛАНЫ Хауа (жамауат-политика бёлюмню таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмныйи - **42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21**, **40-04-82**. Жууаплы секретарь - **42-66-85**.

Секретариат - **40-93-62.** Корректорла - **42-63-52.**

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда **1994** жылда **14**-чю июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —**Н—0066.** **Индекс - 51532**

Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, **33**

Номерге графикге кёре **19.00** сагъатда къол салынады. **20.00** сагъатда къол салынгъанды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Байсыланы Марзият - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары;
Зезаланы Лида **(1,2,3,5-чи бетле),** Бийчеккуланы Жаннета **(4,6,7,8-чи бетле)** - корректорла.

Тиражы **2640** экз. Заказ № **1272**

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электронный почтасы: elbor_50@mail.ru